

СН ДЪ

ИЗКУСТВОТО

НА ВОЙНАТА

и други

древни

китайски

трактати

Използвани са преводи от древнокитайски на руски език,
направени от Е. А. Сидоренко и Н. И. Конрад

© Райчо Радулов, Венедикта Григорова, превод, 2009 г.
© Орлин Атанасов, художествено оформление и корица, 2009 г.

Книгоиздателска къща „Труд“, 2009 г.

Мека корица: ISBN 978-954-528-938-5

Твърда корица: ISBN 978-954-528-939-2

СУН ДЪ

ИЗКУСТВОТО
НА ВЪЙНАТА

И ДРУГИ
ДРЕВНИ
КИТАЙСКИ
ТРАКТАТИ

Предисловие

През 597 г. пр.Хр. войските на две древни китайски царства, Чу и Дзин, се срещат в голяма битка и воините на Чу разгромяват напълно врага. Съветниците на чуския цар тутакси му предложили на мястото на битката да се издигне кула в чест на победата, но царят неочаквано им възразил:

„Нима вие не знаете какво означава думата война? Написана, тя се състои от два знака – „копие“ и „спри“. Да бъдеш воин – значи да предотвратиш насилието, да оставиш настрана оръжието, да не загубиш величието си, да установиш в страната мир и да увеличиш благосъстоянието на хората. А сега заради мен телата на воините от двете царства лежат на бойното поле, защото аз използвах насилие. Заради мен бе извадено оръжието, защото аз не позволих да бъде оставено настрана. А щом съм позволил да се извади оръжието и съм използвал насилие, мога ли да запазя своето величие? Аз тръгнах срещу волята на много хора – как мога да установя мир в страната? Аз извлякох изгода от негодите и страданията на другите – как мога да кажа, че съм увеличил благосъстоянието им? Не, по-добре е да издигнем тук

олтар и жертвите да поднесем на нашите сиятелни предци и да им обявим за моите деяния...”

В тези думи на владетеля на царство Чу, произнесени много преди в Китай да се появят първите философи и още повече първите книги за военното изкуство, е изразена главната идея на китайската стратегия: истинската победа може да бъде постигната само по мирен път просто затова че истината никога не е била и не може да бъде в гнева и яростта на човекоубийството. Мъдростта на китайската стратегия учи:

Изкусният пълководец постига победа без сражение.

Великият воин не воюва.

Тези парадоксални, но обезоръжаващо прости и ясни формули, колкото и да е странно, не са идвали в главата на нито един западен стратег. В тях се съдържат всички постулати, всички правила, всички тайни на китайската „наука как да се побеждава“. Науката, еднакво (което само по себе си е удивително) виртуозна и наивна, практична и задоволяваща най-възвишеното стремление на разума. Не е достатъчно тази наука да се знае и разбира – тя трябва да стане смисъл на живота. Малко е да се използва тази наука – нужно е още да се приема така, както децата и гениите приемат живота. В края на краищата пред нас е не просто „военна доктрина“, която има само практическо значение, а и плод на дълго и органично вникване в цялостното и последователно ми-розрение, вкоренено в практиката на духовното усъ-

вършенстване на човека, в самия начин на живот на най-древния от древните народи.

Да постигне победа, без да прибегне към насилие или, да кажем по-общо, без да нарушава естествения ход на събитията, без да натрапва на света личната воля, е способен само този, който е превъзмогнал своето малко „аз“ и е вместил в сърцето си целия свят; този, който със своите воински подвизи е направил усилие – съвършено неволно и невидимо от страни – за вътрешно освобождение, разкрепостяване на духа.

На Изток особено ясно осъзнават, че във военния успех лежат преди всичко „човешкият фактор“, непреклонната твърдост и заедно с това необикновената чувствителност, ясност и бдителност на духа. Източните учители са знаели, че не знанията и навиците са ключът към успеха, а самият човек. В ръцете на добрия човек даже лошият метод става добър, в ръцете на лошия човек даже добрият метод става лош – са казвали те.

Нека повторим: китайските мъдреци смятали за връх на пълководческото изкуство умението да използваш властта и възможностите си така, че войната да стане ненужна. Мъдрият стратег, според китайските разбирания, е длъжен да ненавижда войната и да прибегне към нея при крайна необходимост.

Китайският стратег избягва откритото противоборство не затова че смята войната за „мръсна работа“, а преди всичко затова че всяка конфронтация е непродуктивна, разрушителна и за двете страни и при стълкновенията всъщност не може да има победител. Той печели войната с мирни средства или

във всеки случай без видими усилия, леко и непри-
нудено. Така в Китай неговата победа се смятала
повод за помпозни чествания. Интересно е, че в
Китай няма епос, възхваляващ подвизите на герои,
а пълководците са ценени винаги по-малко, откол-
кото чиновниците.

Китайският стратег побеждава, затова че умее да
отстъпва. Той постига целта си само използвайки раз-
положението на противника. Той побеждава, затова
че добре чувства и в този смисъл обича своя враг.
„Нанасяй удара така, сякаш целуваш жена“ – гласи
може би най-дълбокомислената поговорка на кита-
йските майстори на ръкопашния бой.

СУН ДЪ

ИЗКУСТВОТО
на
войната

Увод

Трактатът „Сун Дзъ“, приписван на знаменития пълководец от древността Сун У, е основен военен канон на Китай. Названието „канон“ означава освен всичко друго, че тази книга е предназначена не за леко и повърхностно четене, а за бавно и задълбочено изучаване, за изучаване наизуст, почти поглъщайки всяка дума. „Канонът“ в Китай е образ на безкрайното разнообразие, на творческото изобилие на самия живот. Той не съдържа отвлечени идеи и логическа система от понятия. Той учи към интуитивно и целенасочено знание, даващо правилна ориентация във всемирния поток от информация. Той не излага, а направлява.

Сун У е оставил гръмката си слава на победоносен пълководец от южното царство У, макар съгласно други сведения да е роден в царството Ци. Според преданието през младостта си той е „живял в уединение и хората не са знаели за неговия талант“. Ако смятаме, както е било прието в Древен Китай, тайнството за първа добродетел на стратега, то Сун У може да бъде поздравен: за него не са запазени никакви исторически сведения. Преданието гласи, че

когато владетелят поискал да провери пълководческите му качества, Сун У предложил да бъдат изведени наложниците на владетеля. Той се съгласил и Сун У веднага пристъпил към работа: строил наложниците в боен ред и започнал да дава заповеди като на истински воители. В отговор наложниците се кискали, прикривайки устните си с кърпички. Сун У наредил да извикат палача, а след това се обърнал към стоящия наблизо главен съдия на царството:

– Ако заповедта е неразбираема, а нейното разясняване не внушава доверие – за това е виновен пълководецът. Когато заповедта е произнесена три пъти и разясненията са направени пет пъти, а воитите не се подчиняват – това е вина на воитите. Какво наказание, съгласно воинския устав, трябва да се приложи към провинилите се?

– Обезглавяване! – отговорил съдията.

И тогава Сун У заповядал да обезглавят две от любимите наложници на владетеля, които били назначени за командири на отряда. Владетелят се засътиял за своите любимки, но неговото ходатайство не помогнало. Тогава владетелят лишил Сун У от званието главнокомандващ, на което Сун У дръзко отвърнал, че неговият повелител „обича думите, а не делата“.

Владетелят отстъпил и заповядал Сун У да оглави военната кампания против съседното владение Ю. В тази война Сун У бързо постигнал победа.

Такъв е единственият разказ за живота на Сун У, който е запазила историята. До известна степен той характеризира обществената атмосфера, в която се ражда основният военен канон на Китай.

ПРЕДВАРИТЕЛНИ РАЗЧЕПИ (ДЗИ)

И каза Сун Дзъ:

1. Войната – това е велико дело за държавата, почва на живота и смъртта, път за съществуване или гибел. Това трябва да се знае.

2. Затова пет фактора определят войната; сравняват я със седем по седем условия и определят [следните] положения: първото е Дао (Път), второто – Тиен (Небе), третото – Ди (Земя), четвъртото – Дзян (Пълководец), петото – Фа (Закон).

3. Пътят – това е, когато мислите на народа са еднакви с мислите на владетеля; когато народът е готов заедно с владетеля да умре, готов е с него да живее; когато народът не се бои от риска и не познава страха.

Небето – това е светлина и мрак, студ и пек; това е порядъкът на времето.

Земята – това е близкото и далечното, неравното и равното, широкото и тясното, смъртта и животът.

Пълководецът – това е мъдрост, справедливост, човечност, мъжество, строгост.

Закон – това са войнският порядък и дисциплината, командването и снабдяването на войските.

Няма пълководец, който да не знае за тези пет правила, но побеждава този, който ги е усвоил; този, който не ги е усвоил, не побеждава.

4. Затова войната преценяват със седем по седем условия и определят [следните] положения:

Кой от владетелите притежава Пътя? Кой от пълководците има талант? Кой най-добре използва Небето и Земята? На кого се изпълняват правилата и заповедите?* На кого войската е по-силна? На кого командирите и воините (шъ и дзу) са по-добре подготвени? Кой справедливо награждава и наказва?

По всичко това аз познавам кой ще постигне победа и кой ще претърпи поражение.

5. Ако пълководецът прилага моите разчети и ги е усвоил добре, той непременно ще победи: нека той да командва войските. Ако пълководецът използва моите разчети, без да ги е усвоил, непременно ще претърпи поражение: такъв пълководец трябва да се отстрани. Ако пълководецът ги усвои, като вземе предвид изгодата, те ще представляват мощ, която може да се използва и извън пределите на тези разчети.

6. Мощта – това е умението да се прилага тактика, съобразена с изгодата.

7. Война – това е пътят на заблудата. Затова, ако ти можеш да направиш нещо, показвай на противника, че не можеш; ако използваш нещо, показвай на

* „Изпълнение на правилата и заповедите“ означава подчинение на дисциплината. За поддържането на дисциплината в китайската войска е съществувала колективна отговорност. Във всяко подразделение за нарушение на един воин отговаряла цялата част, включително до смъртно наказание. – б. р.

противника, че не го използваш; ако се намираш на-близо, показвай, че си далече; ако си далече – показвай, че си близко; подмамвай противника с изгода; объркай противника и го завладей; ако при противника всичко е наред, бъди нашрек; ако противникът е по-силен от теб, избягвай го; ако той е податлив на гняв, разгневи го; приеми смирен вид, предизвикай в него самоувереност; ако силите му са свежи, изтощи го; ако силите на противника са дружни, разедини ги; нападай противника, когато е неподготвен; появявай се там, където не те очакват.

8. Всичко това осигурява победа на военните; не бива обаче нищо предварително да се оповестява.

9. Изобщо, който още преди сражението побеждава с предварителни разчети, той има много шансове за победа; който още преди сражението не побеждава с предварителни разчети, той има малко шансове за победа; който има много шансове – побеждава; който има малко шансове – не побеждава; още по-не побеждава този, който няма предварителни разчети. Затова за мен – при вида на един от тях – вече е ясно чия е победата и чие – поражението.